

IZ PRAVIL V SLOVAR: URESNIČEVANJE PRAVOPISNIH PRAVIL V PRAVOPISNEM SLOVARJU

Manca Černivec

Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša, ZRC SAZU, Ljubljana
manca.cernivec@zrc-sazu.si

DOI:10.4312/Obdobja.43.39-47

Vzporedno s prenovo pravopisnih pravil (*Pravopis 8.0*) nastaja tudi novi pravopisni slovar *ePravopis*, ki se konceptualno osredotoča na ponazarjanje pravopisnih pravil in je specializiran za uslovarjanje besedišča, ki je obravnavano v pravopisnih pravilih. V prispevku je ob konkretnih primerih prikazano, kako se normativno različno obvezujoče ubeseditve v nastajajočih pravopisnih pravilih uresničujejo v pravopisnem slovarju in kako slovarska obvestilnost razširja jezikovni opis.

pravopis, pravila, slovar, mikrostruktura, makrostruktura

A new Slovenian orthographic dictionary, *ePravopis*, is being created at the same time as the reform of the normative rules (*Pravopis 8.0*). This dictionary conceptually focuses on illustrating the normative rules and specializes in the lexicographic treatment of the vocabulary covered by the normative rules. The article uses concrete examples to show how normatively different binding formulations in the resulting normative rules are realized in the normative dictionary and how the informative value of the dictionary expands the linguistic description.

normative guide, rules, dictionary, microstructure, macrostructure

1 Uvod

Pravopisni priročniki na Slovenskem so tradicionalno konceptualno dvodelni, saj jih sestavljajo pravopisna pravila in pravopisni slovar. Ob vsakokratni pravopisni prenovi je smiselno 1) na novo konceptualno opredeliti značaj slovarskega dela, saj nam pretekle izkušnje z do sedaj sedmimi pravopisnimi slovarji dokazujejo, da predstavljajo ti najbolj dinamično in od potreb vsakokratne jezikovne skupnosti odvisno normativno delo, in 2) premisliti, kako zagotoviti povezanost med njima ter omogočiti njuno medsebojno nadgrajevanje sistematičnega opisa jezikovnega sistema.

Izhajajoč iz do sedaj izdanih pravopisnih priročnikov, ni mogoče določiti jasne razmejitev, kje se končajo pristojnosti pravopisnega priročnika, saj ni mogoče določiti njegovega vsebinskega obsega in predvideti, katere jezikovne prvine naj opredeljuje. V pravilih so na eni strani zajeta abstraktna določila, ki izhajajo iz implicitnega dogovora pišoče jezikovne skupnosti (začetnica, ločila, pisanje skupaj ali narazen, prevzemanje tujih prvin) in jih je mogoče razumeti kot ožjo pravopisno problematiko, in na drugi strani pravila, ki izhajajo iz slovničnega sistema in zakonitosti jezika

(npr. način pregibanja, tvorbe pridevnikov) in jih je mogoče razumeti kot širšo pravopisno problematiko, določeno s slovničnimi in glasovnimi lastnostmi jezika. Pravopisni slovarji so se v preteklosti prilagajali potrebam svojega časa, tako sta npr. povojna slovarja ob umanjkanju splošnega razlagalnega slovarja svojo obvestilost širila tudi na področje pomena, danes pa se je izoblikoval problemski pristop, ki v ospredje postavlja težave uporabnikov, saj je sodobni pravopisni slovar »‘razbremenjen’ vseh drugih nalog razen osnovne [...], kar konkretno pomeni uslovarjati predvsem tisto besedišče, ki ga normativno opredeljujejo pravopisna pravila« (*ePravopis* – Uvod: 2); »vsi nadaljnji podatki – o skladijskih posebnostih oziroma o posebnem vedenju besede v različnih besedilnih okoljih – so odvisni od koncepta slovarja« (Dobrovoljc 2022: 21) in leksikografskih specializacij pri vzporedno nastajajočih slovarjih knjižnega jezika.

2 Sodobni pravopisni priročnik

Ob vsaki prenovi, tudi pravopisni, je smiseln pogled v preteklost in kritično pretresanje obstoječih praks. Prenova pravopisnih priročnikov, ki inherentno pomeni tudi prenavo kodifikacije, mora pri konkretnih vsebinskih vprašanjih upoštevati tudi načelo izročila¹ in izhajati iz obstoječe kodifikacije, v njej iskati pomanjkljivosti in zapolnjevati vrzeli. Pretekle prakse je mogoče upoštevati ne samo pri konkretnih vsebinskih vprašanjih (vsebina v ožjem smislu, vsebinske rešitve), ampak tudi pri načelnih, tj. v predvsebinskem koraku prenove oz. pri zastavitvi koncepta pravopisnega priročnika. Kljub temu pa je opiranje na pretekle prakse mogoče le delno, saj je treba pri snovanju sodobnega pravopisnega priročnika upoštevati tudi glede na preteklost spremenjene in razširjene potrebe.

2.1 Upoštevanje preteklih praks

Pri načelnih, konceptualnih vprašanjih pravopisnega priročnika je mogoče iz pregleda preteklih praks izpeljati dve značilnosti.

1) Vsebina priročnikov se je skozi čas spreminjala in širila, vsebinske zasnove priročnika pa ni mogoče *a priori* določiti.

1 Prim. Dular 1982.

	SP 1899	SP 1920	SP 1935	SP 1950	SP 1962	SP 2001
Pravila	Glasoslovje	O rabi velikih in malih črk	O rabi velikih in malih črk	O rabi velikih črk	Govor in pisava	Nauk o pisnih znamenjih
	Oblikoslovje	O razzlogovanju	O pisavi in sklanji tujih lastnih imen	O domačih lastnih imenih	O pogovornem jeziku	Pravopis ²
	Debloslovje	O pisavi sestavljenih besed	O razzlogovanju	O tujih lastnih imenih	Poudarek	Glasoslovje
	Besedni red v stavku	O rabi naglasnih znamenj	O pisavi sestavljenih besed	O pisavi in rabi tujk	Deljenje	Oblikoslovje
	Pravopisna pravila ³	Ločila	O rabi naglasnih znamenj	O rabi nekaterih pripon	O rabi velikih in malih črk	Besedotvorje
	Ločila	Kratice	Ločila	O razzlogovanju	Raba domačih lastnih imen	Zvrstnost
	Kratice		Kratice	O pisavi sestavljenih besed	Tuja lastna imena	Preglednice
			O rabi naglasnih znamenj	O rabi in pisavi tujk	Slovarček manj znanih jezikoslovnih izrazov	
			Ločila	O rabi in pisavi pripon		
			Kratice	Pisava sestavljenih besed		
Navodila za zborni izreko			Ločila			
	Kratice					
Slovar	Slovar	Slovar	Slovar	Slovar	Slovar	

Tabela 1: Vsebinski elementi pravopisnih priročnikov (zapisani so naslovi poglavij, kot so navedeni v priročnikih).

Iz primerjalnega pregleda vsebinske zasnove preteklih pravopisnih priročnikov je mogoče izluščiti vsebinske poudarke: 1) pisanje velike in male začetnice, 2) ločila, 3) pisanje skupaj in narazen, 4) prevzemanje izvorno tujih jezikovnih enot. Te vsebine so skupne večini priročnikov, obenem je v pravilih opazno širjenje vsebin

2 Poglavlje Pravopisna pravila zajema 1) rabo velike in male začetnice, 2) prevzete besede in besedne zveze, 3) ločila, 4) pisanje skupaj in narazen, 5) deljenje.

3 Poglavlje Pravopisna pravila zajema 1) pisanje z veliko začetnico, 2) pisanje sestavljenih besed, 3) deljenje besed, 4) nekatera pisna znamenja.

v dveh smereh, in sicer širjenje znotraj vsebine (npr. ponatančenje in razširjenje pravil za pisanje velike začetnice) in širjenje obravnavanih vsebin (npr. vključevanje besedotvorne problematike). Pri vsebinski zasnovi in poudarkih sodobnega pravopisnega priročnika je smiselno izhajati iz vsebinskih poudarkov, izoblikovanih v preteklosti, ob tem pa upoštevati težave jezikovnih uporabnikov in ga razširjati z namenom njihovih odpravljaj.

2) Pravopisni priročnik je zasnovan dvodelno: iz pravil in slovarja. Zasnovo dvodelnost, ki je uresničena tudi v pravopisnih priročnikih drugih primerljivih evropskih jezikov, je glede na druge jezikovne priročnike mogoče opredeliti kot eno od definicijskih posebnosti pravopisnih priročnikov,⁴ ki predpostavlja usklajenost rešitev v pravilih in slovarju. Ob soobstoju dveh entitet se poleg usklajenosti in dopolnjevanja odpira še vprašanje povezanosti med njima.

Dvodelnost pravil in slovarja v preteklosti navadno ni vključevala povezanosti. Le v Levčevem *Slovenskem pravopisu* iz leta 1899 je povezanost izkazana enosmerno (iz slovarja v pravila) in izražena s sklici, ki usmerjajo na obravnavo problematike v pravilih. V poznejših pravopisnih priročnikih povezanosti ni več, tudi na načelni ravni je ne bi bilo mogoče izpeljati zaradi 1) makrostrukturnih zastranitev in širjenja slovarja z besedjem, nepovezanim z obravnavo v pravilih, 2) odmikanja mikrostrukture osnovni nalogi pravopisnega slovarja. Povezanost pravopisnih pravil in slovarja je mogoče učinkovito izpeljati šele v elektronskem mediju (prim. Dobrovoljc 2016), v katerega je postavljena trenutno potekajoča pravopisna prenova, ki izhaja iz vsebinskih poudarkov pravopisnega priročnika in zasnovo sledi dvodelni strukturi, a jo razširja z zbirko, ki pravila in slovar povezuje na vsebinski oz. problemski ravni.

2.2 Pravopis 8.0, ePravopis in Pravopisne kategorije ePravopisa

Že kmalu po izidu *Slovenskega pravopisa* 2001 (SP 2001) se je pojavila potreba po drugačnem pravopisnem priročniku, ki »bi bil vsebinsko usmerjen le v reševanje pravopisnih vprašanj« (Dobrovoljc idr. 2012: 7). Med letoma 2008 in 2011 se je začel oblikovati koncept novega specializiranega pravopisnega slovarja, ob redakcijskem delu pa je bilo ugotovljeno, da je treba prenoviti in dopolniti tudi pravopisna pravila (Dobrovoljc idr. 2012: 9).

Trenutno vzporedno s prenovo pravopisnih pravil (*Pravopis 8.0*) nastaja kot njihova razširitev pravopisni slovar z imenom *ePravopis*. Slovarsko delo izhaja iz problemskih sklopov, opisanih v pravilih. Razširitev pravopisnih pravil se v slovarju kaže na dveh ravneh: mikro- in makrostrukturni. Prva ponazarja posebnosti pri rabi teh enot v besedilu (npr. skladijska uresničitev, zapis z malo/veliko začetnico, (ne)podomačena oblika, zapisovalne posebnosti, stičnost). Druga se kaže z razširjenim geslovníkom, ki vključuje npr. najdene enakopisnice, enakoglasnice, tvorjenke (npr. ženski pari imen, vrstni pridevniki, svojilni pridevniki).

4 Tej se pridružuje še inherentno pripisana normativna vloga.

2.2.1 Iz pravil v slovar

Ob uresničevanju pravil v slovarju je potreben premislek, kako bo slovar razširjal pravila, hkrati pa zadostil kodifikacijskim merilom sočasno nastajajočih pravil. Pravila so rezultat na gradivo oprte večstopenjske metode dela:

1) Določitev problemskega obsega, obravnavanega v pravilih

Stopnja zajema pregled obstoječih pravopisnih pravil (SP 2001), preučitev njihovih kritik ter pridobivanje gradiva z zbiranjem jezikovnih težav in odstopanj, ki kažejo na pomanjkljivosti pravil. Pridobivanje gradiva poteka na več načinov, in sicer s pregledom korpusnega gradiva, v katerem se kažejo odstopanja od obstoječega sistema, in z zbiranjem uporabniških vprašanj (npr. v Jezikovni svetovalnici Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU), ki se lahko vzpostavijo zaradi nerazumevanja (preveč abstraktnih) pravil, nezadovoljivih ali neustreznih rešitev v njih, zaradi časovne odmaknjenosti SP 2001 pa tudi neobravnave jezikovnih novosti.

2) Vrednotenje gradiva

Po določitvi problemskega obsega poteka vrednotenje gradiva – ali so v gradivu izkazane težave in odstopanja posledica neznanja ali kažejo na dinamičnost knjižno-jezikovnega sistema in jih je zato mogoče sistemsko obravnavati kot del knjižnega jezika. Vrednotenje zajema širšo raziskavo gradiva in iskanje morebitnih vzorcev in razlik, ki se pojavljajo med obravnavanimi primeri.

3) Zapis pravila in uslovarjanje

Rezultat vrednotenja je zapis pravila. Vsako pravopisno poglavje je v skladu z normativno in vsebinsko raznolikostjo pravil členjeno na normativno obvezujoče osnovno pravilo in posebnosti, ki predstavljajo odstopanja od osnovnega pravila in zrealijo jezikovno raznolikost, ter normativno neobvezujoč slogovno-pojasnjevalni razdelek pravil, v katerem je predstavljena raba v manj formalnih položajih⁵ in informacije, ki razširjajo osnovno pravilo.

Normativno različno obvezujoče ubeseditve v pravopisnih pravilih so v slovarju prikazane z različnimi elementi mikrostrukture. Osnovna pravila in posebnosti so za slovarsko delo temeljni, kar pomeni, da imajo enako normativno obvezujočnost, slovarsko posredovana informacija mora biti usklajena z ubeseditvijo v pravilih.

5 Predstavljanje besedja in oblik, ki se pojavljajo v manj formalnih sporazumevalnih položajih, je utemeljeno z razširjenim konceptom knjižnosti (prim. Dobrovolje 2022: 34). Slednja izhaja iz spoznanja, da je zapisani knjižni jezik uporabljen tudi v manj formalnih, sproščenih okoliščinah, zanj pa je značilno približevanje nekaterim značilnostim pogovornega jezika.

SAMOSTALNIKI NA KONČNE GOVORJENE *CO, JO, ČO, ŽO, ŠO* IN *DŽO*

{119} Preglaševanje uveljavljamo pri samostalnikih moškega spola, katerih osnovi na *j, č, ž, š* in *dž* sledi končnica *-o*: Franjo, gavčo, gaspačo, karpačo, načo, Srečo, Božo, Sašo, bendžo.

Imenovalnik	Orodnik	Pridevnik
Franjo [fránjo]	s Franjem [s_fránjem]	Franjev [fránjev-]
gavčo [gáučo]	z gavčem [z_gáučem]	gavčev [gáučev-]
karpačo [karpáčo]	s karpáčem [s_karpáčem]	karpačev [karpáčev-]
Srečo [sréčo]	s Srečem [s_sréčem]	Srečev [sréčev-]
Božo [bóžo]	z Božem [z_bóžem]	Božev [bóžev-]
Sašo [sášo]	s Sašem [s_sášem]	Sašev [sášev-]

{120} POSEBNOST

Posebnost so imena na govorni končaj *-co* (Aco, Braco, Joco), pri katerih je preglaševanje redko ali pa ga povsem opuščamo: z Bracom [z_brácom], redko z Bracem [z_brácem]. Pri tvorbi svojilnega pridevnika opuščamo tudi premeno *c* v *č* (Bracov [brácov-], redko Bracev [brácev-]).

Slika 1: Osnovno pravilo in posebnost v *Pravopisu 8.0* (vir: *Pravopis 8.0*).

Osnovno pravilo navaja, da je preglaševanje uveljavljeno pri samostalnikih moškega spola z osnovo na *j, č, ž, š* in *dž*, ki ji sledi končnica *-o*, v slovarju je ubeseditev uresničena npr. pri imenu *Božo* in prikazana v razdelku *Oblike* in *izgovor* (prikazana sta tako zapis kot izgovor za vse sklone in števila), izpostavljena je s ponazarjalnim zgledom, ki v skladu s konceptom prikazuje rabo iztočnične besede v položajih, pri katerih pogosteje prihaja do zapisovalnih težav, in v razdelku *Besedotvorje*, ki ponazarja svojilni pridevnik, izpeljan iz lastnega imena. Na enak način je prikazano tudi npr. geslo *Aco*, le da sledi pravilu, ki je ubesedeno v razdelku *Posebnost*.

Slogovno-pojasnjevalni razdelek ima dvojno vlogo: 1) prikazuje rabo v manj formalnih ali neformalnih zvrsteh in pojasnjuje okoliščine odstopanja od pravil ter 2) s pojasnili pomaga uporabniku pri razumevanju pravil.⁶

✎ Pri pregibanju imen *Srečo, Sašo, Božo, Franjo* ipd. v **pogovornem jeziku** je končnica *-o* pogosto pojmovana kot del osnove, ki jo daljšamo s soglasnikom *t*, npr. *Srečota, Sašota, Božota, Franjota*; podaljšani osnovi je enaka tudi podstava: *Srečotov, Sašotov, Božotov, Franjotov*.

Pod vplivom pogovornega pregibanja se tudi pri sklanjanju in tvorbi pridevnika v **manj formalnih knjižnojezikovnih položajih**, ko osnova ni podaljšana, preglas opušča, npr. s *Srečom, s Sašom, z Božom, s Franjom; Srečov, Sašov, Božov, Franjov*.

Tudi občnoimenske leksike, značilne za pogovorni jezik (*fičo, mačo*), navadno ne preglašujemo, osnovo pa daljšamo s *t*.

✎ Pri besedah, nastalih iz kratic, je nepreglaševanje lahko posledica doslednega upoštevanja pisne podobe kratice: *EMŠO/emšo [émšo]*, or. z *EMŠOM/emšom* in z *EMŠEM/emšem*.

Slika 2: Slogovno-pojasnjevalni razdelek v *Pravopisu 8.0* (vir: *Pravopis 8.0*).

⁶ Npr. z razlago v pravilih uporabljenih terminov, pojasnili o oznakah (npr. *redko, manj formalno*), opozarjanjem na spremembe glede na preteklo kodifikacijo.

Slogovno-pojasnjevalni razdelek zaradi svoje usmeritve za slovarsko delo nima zavezujoče funkcije. Ob uslovarjanju je vsakokrat potreben premislek, katera opozorila iz pravil vključiti v slovar. Za ponazarjanje opozoril iz slogovno-pojasnjevalnega dela pravil je bil v *ePravopisu* uveden razdelek Normativno pojasnilo, v katerem so glede na sistem knjižnega jezika prikazana in pojasnjena morebitna odstopanja od njega. Vsebina normativnih pojasnil v slovarju ni predvidljiva, saj ne izhaja samo iz ubeseditev v pravilih, ampak je lahko rezultat gradivske analize, in prinaša razširjeno normativno informacijo, povezano s konkretno iztočnico. V geslu *Carpacciov trg* je npr. pojasnjeno, da ima svojilni pridevnik iz imen na končni *-io* v knjižnem jeziku pisno dvojnico z obrazilom *-ev/-ov* (*Carpacciev* in *Carpacciov*), v zemljepisnem imenu pa je uveljavljena le oblika z obrazilom *-ov*. V slovarju je opozarjanje na jezikovno rabo, ki je v razmerju do pričakovane rabe v formalnih okoliščinah zaznamovana in neustrezna, smiselno, saj se kaže,⁷ da samo izključitev pogosto izkazanih zaznamovanih oblik pri uporabnikih še vedno lahko sproža dvom o njihovi (ne)ustreznosti, izpisano opozorilo v slovarju (in pravilih) pa lahko pomaga ta dvom odpraviti. V pravilih je v slogovno-pojasnjevalnem razdelku pri samostalnikih moškega spola z osnovo na *j, č, ž, š* in *dž*, ki ji sledi končnica *-o*, opisana raba, značilna za neformalne okoliščine, tj. pogovorno podaljševanje s *t*, in raba, značilna za manj formalne knjižnojezikovne položaje, tj. opuščanje preglasa pri sklanjanju in tvorbi pridevnika. V *ePravopisu* je prikazana le raba, značilna za manj formalne položaje – pri imenu *Božo* je pojasnjeno, da se pod vplivom pogovornega jezika pri sklanjanju v manj formalnih okoliščinah preglas opušča v govoru in zapisu.

Božo Boža

Status: Predlog

IZGOVOR: [bóžo], roditelj [bóža]

BESEDNA VRSTA: samostalnik moškega spola

PRAVOPISNISNI OZNAKI: ime bitja, osebno ime

Ponazorila

|moško ime|: lirika Boža Voduška; pogovor z Božem

NORMATIVNO POJASNILO

Pod vplivom pogovornega jezika se pri sklanjanju v manj formalnih knjižnojezikovnih položajih opušča preglas v zapisu in govoru, npr. z *Božom* [z_bóžom].

Besedotvorje

PRIDEVNIK: Božev

Slika 3: Slovarski sestavek *Božo* v *ePravopisu* (vir: *ePravopis*).

7 Npr. ob vprašanjih v Jezikovni svetovalnici Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša: 1) Zanima me svojilni zaimek, izpeljan iz priimka *Puc*. V praksi se pojavljata obliki *Pucov* in *Pucev*. Kateri je pravilen? 2) Ali je ona *Franceva* ali *Francova* sestra? V govoru naše okolice se sliši *Francova sestra*.

2.2.2 Iz slovarja v pravila

V procesu prenove pravopisnih pravil slovarsko delo ne pomeni le aplikacije pravil, ampak je tudi mehanizem, ki prinaša povratno informacijo, ali so ubeseditve v pravilih ustrezne. Ob uslovarjanju večje množice enot problemske skupine se lahko izkaže, da se v rabi pojavljajo odstopanja od ubesedenega pravila oz. da pravopisno pravilo ne zajame vseh enot ožjega geslovnika (tj. geslovnika, ki ponazarja pravopisno pravilo), Pravopisna komisija pa se mora v nadaljevanju do tovrstnih odstopanj normativno opredeliti. Ugotovljeno neskladje med ubeseditvijo in stanjem v rabi komisija umesti v pravopisna pravila glede na notranjo členitev poglavij.

Ponazoritev spremembe ubeseditve pravopisnega pravila po slovarski obravnavi problemske skupine na primeru pregibanja pridevnikov na *-en*

V poglavju o neobstojnem polglasniku (*Pravopis 8.0*, »Glasovno-črkovne preмене«, člen 20) so kot posebnost glede na osnovno pravilo, ki predvideva krajšanje osnove pri pregibanju pridevnikov na *-en*, predstavljeni izglagolski pridevniki na *-en*, ki pri pregibanju ne krajšajo osnove. V delovni različici so bili enako kot izglagolski pridevniki obravnavani tudi priimki, nastali iz njih (npr. *Pogljajen*, rod. *Pogljajena*). Ob slovarski obravnavi se je izkazalo, da priimki ne sledijo občnoimenskemu vzorcu, saj se v rabi pojavljajo tudi oblike s skrajšano osnovo (*Pogljajna*). V končni ubeseditvi pravil za javno razpravo je tako predlagana dvojnična možnost – priimke, ki so enaki deležnikom na *-n*, sklanjamo kot samostalnike, in sicer je osnova navadno nespremenjena, v sodobni rabi pa tudi skrajšana (*Pogljajen*, rod. *Pogljajena* tudi *Pogljajna*).

2.2.3 Med pravili in slovarjem

Nadgradnjo dvodelne strukture pravopisnih priročnikov iz preteklosti predstavljajo *Pravopisne kategorije ePravopisa*, ki vzpostavljajo povezavo med pravili in slovarjem; povezava je vzpostavljena na problemski ravni. Vsak od obravnavanih problemskih sklopov v *Pravopisu 8.0* predstavlja eno od pravopisnih kategorij (npr. kratice, merske enote, moška osebna imena, nekrajevna imena), število kategorij pa sproti narašča z naraščanjem obravnavanih problematik v pravilih. V *ePravopisu* so gesla opremljena s podatkom, v katero kategorijo oz. »v kateri problemski ali normativni okvir slovenskega knjižnega jezika se izbrana iztočnica uvršča, katere besede oz. besedne zveze še spadajo v ta okvir in kako se problem rešuje na višji ravni, torej v pravopisnih pravilih« (*Pravopisne kategorije – Uvod*: 1). V *Pravopisnih kategorijah* so novosti glede na SP 2001 predstavljene na vsebinski in prikazni ravni. Na vsebinski ravni so predstavljena vsebinska odstopanja in novosti glede na SP 2001, na prikazni ravni pa so predstavljeni in pojasnjeni mikrostrukturni slovarski elementi, kar uporabniku pomaga pri interpretaciji slovarske informacije.

3 Zaključek

Osnovni namen sodobnega pravopisnega priročnika glede na preteklost ostaja enak in ga je mogoče prikazati v razmerju *pravila – slovar*. Namen pravil je dogovorna ureditev jezikovnih sredstev, namen slovarja pa pravopisna pravila ponazoriti

ter jih »nadgrajevati in gradivno razširjati« (Verovnik 2004: 254). Tako se izkazuje aplikativni značaj slovarja, saj se v njem pravopisna pravila konkretizirajo oz. popredmetijo ob slovarskih enotah. Slovar oz. leksikografija je preizkusni kamen pravopisnih pravil,⁸ vendar namen pravopisnega slovarja presega zmožnost aplikacije pravil v slovar, saj je v pravih zastavljeni sistem obvestilno razširjen v skladu s konceptom slovarja in sledi potrebam jezikovnih uporabnikov. V slovarju so prisotni tudi drugi mikrostrukturni gradniki slovarske informacije, ki niso nujno pravopisni v ožjem smislu, so pa z njimi v bolj ali manj odvisnem razmerju. Slovar ni le spremljevalec pravil, v katerem se pravopisna pravila konkretizirajo, ampak so ta nadgrajena z unikatnimi podatki, ki osmišljajo pravopisni slovar kot samostojen jezikovni priročnik. Šele pravopisni slovar, ki poleg pisne izrazne podobe oz. zapisa slovarske enote prinaša tudi druge podatke, razširja (normativno) informacijo pravil in tako učinkovito pomaga pri sporazumevanju v knjižnem jeziku.

Literatura

- DOBROVOLJC, Helena, 2016: Povezljivost pravopisnih pravil in slovarja. Sanje pravopiscev 20. stoletja. Tomaž Erjavec, Darja Fišer (ur.): *Zbornik konference Jezikovne tehnologije in digitalna humanistika*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete v Ljubljani. 52–57.
- DOBROVOLJC, Helena, 2022: Delovne faze in normativne odločitve pri prenovi pravopisa. Tina Lengar Verovnik, Urška Vranjek Ošlak (ur.): *Pravopis na zrnu graha: Razprave o pravopisnih vprašanjih*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU. 13–40.
- DOBROVOLJC, Helena, JAKOP, Nataša, 2012: *Sodobni pravopisni priročnik med normo in predpisom*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- DULAR, Janez, 1982: Ob osnutku novega Slovenskega pravopisa. *Naši razgledi* 14. 264–266.
- ePravopis – Uvod = ePravopis: Slovar slovenskega pravopisa 2014–*: Uvod, 2023. https://fran.si/135/epravopis-slovenski-pravopis/datoteke/ePravopis_Uvod.pdf (dostop 28. 5. 2024).
- ePravopis: Slovar slovenskega pravopisa, 2014–*. <https://www.fran.si/135/epravopis-slovenski-pravopis> (dostop 29. 5. 2024).
- LENARČIČ, Simon, 2003: Slab pravopis je neuporaben in škodljiv. *Popravopis*. https://www.popravopis.si/kritika_sp_01.html (dostop 28. 5. 2024).
- Pravopis 8.0: Pravila novega slovenskega pravopisa za javno razpravo*. <https://pravopis8.fran.si/> (dostop 29. 5. 2024).
- Pravopisne kategorije – Uvod = Pravopisne kategorije ePravopisa 2014–*: Uvod, 2023. <https://fran.si/spt-kategorije> (dostop 28. 5. 2024).
- SP 1899 = *Slovenski pravopis*, 1899. Dunaj: Cesarska kraljeva zaloga šolskih knjig.
- SP 1920 = *Slovenski pravopis*, 1920. Ljubljana: Jugoslovanska knjigarna.
- SP 1935 = *Slovenski pravopis*, 1935. Ljubljana: Znanstveno društvo.
- SP 1950 = *Slovenski pravopis*, 1950. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- SP 1962 = *Slovenski pravopis*, 1962. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- SP 2001 = *Slovenski pravopis*, 2001. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- VEROVNIK, Tina, 2004: Norma knjižne slovenščine med kodifikacijo in jezikovno rabo v obdobju 1950–2001. *Družboslovne razprave* XX/46–47. 241–258.

Prispevek je nastal v okviru raziskovalnega programa P6-0038, ki ga financira ARIS.

8 »Pravopisna pravila so celota, ki ne prenese velikih lukenj in trhljih temeljev, leksikografija pa preizkusni kamen, na katerem se dokažejo ali pa sesujejo v prah.« (Lenarčič 2003)

